

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра природничих наук з методиками навчання

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**щодо написання, оформлення
і захисту кваліфікаційних робіт для здобувачів
другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
за спеціальністю 014 Середня освіта (Природничі науки)**

Рівне – 2021

Методичні рекомендації щодо написання, оформлення і захисту кваліфікаційних робіт для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Природничі науки) / В. Й. Мельник. Рівне: РДГУ, 2020. 36 с.

Укладач:

Мельник В.Й. - кандидат географічних наук, професор кафедри природничих наук з методиками навчання

Рецензенти:

Войтович О.П. - доктор педагогічних наук, професор кафедри екології, географії та туризму РДГУ

Бедункова О.О. - доктор біологічних наук, професор кафедри екології, технології захисту навколишнього середовища та лісового господарства НУВГП

Відповідальний за випуск:

Грицай Н.Б. – завідувач кафедри природничих наук з методиками навчання РДГУ

У методичних рекомендаціях всебічно розкриті загальні принципи проведення наукових досліджень та подання їх результатів, методика підготовки кваліфікаційної роботи та правила її оформлення, процедура захисту кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії та містять узагальнену інформацію щодо найбільш типових і поширених помилок, що їх допускають здобувачі в процесі підготовки і оформлення кваліфікаційних робіт. Методичні рекомендації призначені для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання зі спеціальності 014 Середня освіта (Природничі науки).

Ухвалено навчально-методичною комісією психолого-природничого факультету РДГУ (протокол № 1 від 16 лютого 2021 р.).

@Мельник В.Й., 2021

@РДГУ, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ РУКОПISУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ	
1.1. Мета, завдання та етапи виконання	6
1.2. Порядок вибору та затвердження теми	10
1.3. Обов'язки наукового керівника кваліфікаційної роботи ...	12
1.4. Права та обов'язки магістранта	15
1.5. Порядок складання і затвердження плану роботи	16
1.6. Найтипівіші помилки магістрантів при виконанні роботи ..	17
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	
2.1. Вимоги до змісту та обсягу роботи	19
2.2. Структурні елементи кваліфікаційної роботи	21
2.3. Правила оформлення роботи	28
2.4. Загальний порядок виконання роботи	29
2.4.1. Підготовка до попереднього захисту та захист роботи ..	30
2.5. Критерії оцінювання магістерської роботи	34
ДОДАТКИ:	
Додаток 1. Зразок оформлення титульної сторінки	37
Додаток 2. Зразок оформлення реферату	38
Додаток 3. Зовнішня рецензія на магістерську роботу	39

ВСТУП

Кваліфікаційна робота здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти є самостійним науковим дослідженням здобувача вищої освіти, яка виконується ним на завершальному етапі здобуття другого рівня вищої освіти в університеті. Її виконання є обов'язковою складовою освітнього процесу для освітнього ступеня «магістр». На цій стадії навчання майбутній випускник готує наукову працю на основі теоретичного осмислення явищ, всебічного дослідження та аналізу конкретної проблеми із застосуванням сучасних методів наукового пізнання. Здобувач вищої освіти демонструє в роботі загальний рівень фахової підготовки, свою здатність до виконання індивідуальних завдань на творчому рівні, до здійснення науково-дослідної роботи.

Кваліфікаційна робота повинна засвідчити професійну зрілість випускника, виявити його загальнонаукову та спеціальну підготовку, уміння застосовувати здобуті в університеті знання для розв'язання конкретних наукових та практичних завдань і, відповідно, готовність до самостійної професійної діяльності. Результат виконання кваліфікаційної роботи здобувача II рівня вищої освіти є одним з основних критеріїв для оцінки якості завдань відповідної освітньо-професійної програми.

Методичні рекомендації розроблено відповідно до Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р., 28 вересня 2017 року набрала чинності нова версія Закону «Про вищу освіту», положення про організацію освітнього процесу у Рівненському державному гуманітарному університеті (затверджене Вченою радою РДГУ

25.10.2018 р., протокол № 9), положення про оцінювання знань та умінь здобувачів вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету, затвердженим Вченою радою РДГУ (протокол № 9 від 25.10.2018 р.) та іншими нормативними документами.

Методичні рекомендації визначають та роз'яснюють основний порядок підготовки і захисту кваліфікаційних (магістерських) робіт за спеціальністю 014 Середня освіта (Природничі науки).

РОЗДІЛ 1. ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ РУКОПISУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

1.1. Мета, завдання та етапи виконання

Метою виконання кваліфікаційної (магістерської) роботи є закріплення та демонстрація сформованих протягом навчання в університеті професійних компетенцій за спеціальністю 014 Середня освіта (Природничі науки). Це досягається завдяки виконанню магістрантом у процесі підготовки кваліфікаційної роботи професійних завдань, притаманних первинним посадам, що їх обіймають професіонали.

Виконання кваліфікаційної роботи спрямоване на закріплення магістрантом навичок самостійного наукового дослідження різноманітних процесів і явищ, поглиблення та систематизацію фахових теоретичних знань, розвиток і застосування набутих у процесі навчання практичних навичок для самостійного вирішення актуальних проблем; набуття досвіду щодо прийняття оптимальних рішень на підставі аналізу та узагальнення наявної інформації з вибраної проблеми; формування пропозицій, висновків і прикладних рекомендацій для розв'язання проблеми, які мали б практичне застосування.

Основні завдання кваліфікаційної (магістерської) роботи:

- узагальнення досвіду та закріплення вміння магістранта самостійно визначати проблему та формулювати мету дослідження;

- розвиток та закріплення у магістранта навичок пошуку (відбору, систематизації, обробки) теоретичного матеріалу та інформації прикладного характеру відповідно до мети дослідження;
- розвиток та вдосконалення навичок поглиблено аналізувати конкретні проблеми у сфері природничих процесів, чітко і логічно та послідовно викладати систематизований та критично опрацьований матеріал;
- оволодіння конкретними загальними та спеціальними науковими методами пізнання для розв'язання актуальних проблем, що є об'єктом (предметом) дослідження з вибраної теми та закріплення вміння їх застосовувати;
- удосконалення вмінь формулювати власні наукові висновки, узагальнення, пропозиції та рекомендації;
- набуття досвіду прилюдного захисту результатів власного наукового дослідження (робити презентацію, відповідати на питання, відстоювати свою позицію перед широкою аудиторією).

Процес виконання кваліфікаційної (магістерської) роботи охоплює кілька *етапів*:

- вибір і затвердження теми кваліфікаційної дипломної роботи;
- складання плану та затвердження індивідуального завдання;
- виконання письмового дослідження;
- попередній захист кваліфікаційної роботи та підготовка до офіційного захисту;
- захист кваліфікаційної (магістерської) роботи перед екзаменаційною комісією.

Кваліфікаційна робота має комплексний характер і пов'язана з поглибленням набутих здобувачем вищої освіти компетентностей та програмних результатів навчання:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу й синтезу та генерування нових ідей.

ЗК 3. Знання і розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 4. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК 5. Здатність до пошуку, оброблення та критичного аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 8. Здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології.

ЗК 9. Володіння державною та, щонайменше, однією з іноземних мов на рівні професійного спілкування, у тому числі в міжнародному контексті.

ЗК 10. Здатність працювати автономно та в команді, виявляти міжособистісну взаємодію незалежно від походження й культурних особливостей і повагу до різноманітності.

СК 4. Здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі фундаментальних розділів біології, фізики та хімії для експериментального дослідження природних явищ і процесів, уміння знаходити, збирати й узагальнювати фактичний матеріал, формулювати обґрунтовані висновки.

СК 6. Здатність належно використовувати у професійній діяльності біологічну, фізичну та хімічну термінологію, вільно

передавати природничі концепції, принципи і теорії усними, письмовими та візуальними засобами.

СК 12. Здатність використовувати результати наукового пошуку в практичній діяльності.

ПРН 3. Вибирати і застосовувати дослідницькі методики й інструменти для безпечного проведення фізичних, хімічних, біологічних експериментів та критично оцінювати здобуті результати.

ПРН 4. Застосовувати міждисциплінарні зв'язки між фундаментальними науками з метою оновлення та інтеграції знань у формуванні цілісної природничо-наукової картини світу.

ПРН 6. Застосовувати набуті знання з предметної галузі, сучасні методики й освітні технології, у тому числі інформаційно-комунікаційні, для формування в учнів загальних і предметних компетентностей.

ПРН 7. Ефективно використовувати сучасні методи наукового пізнання, цифрові інструменти та інформаційні технології для здійснення дослідницького пошуку в природничій галузі щодо вирішення наукових і освітніх завдань професійної діяльності.

ПРН 8. Аналізувати й пояснювати закономірності функціонування природних систем з використанням сучасних досягнень природничих наук для їх охорони, збалансованого природокористування і відтворення.

ПРН 9. Володіти сучасною термінологією, науковими поняттями, концепціями і фундаментальними теоріями природничих наук, біології, фізики та хімії.

ПРН 11. На основі рефлексії й аналізу передового педагогічного досвіду впроваджувати інновації у власній професійній діяльності та вдосконалювати її впродовж життя.

ПРН 13. Узагальнювати результати досліджень та оприлюднювати їх у наукових виданнях, на семінарах і конференціях на засадах професійної сумлінності та академічної доброчесності.

ПРН 14. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовою усно та письмово для обговорення результатів професійної діяльності, досліджень і проєктів.

ПРН 15. Самостійно організовувати навчання впродовж життя і вдосконалювати з високим рівнем автономності здобуті під час навчання предметні компетентності.

1.2. Порядок вибору та затвердження теми

Тематика кваліфікаційних (магістерських) робіт розробляється кафедрою природничих наук з методиками навчання психолого-природничого факультету і формується з урахуванням актуальних теоретичних і практичних проблем сучасного розвитку природничих наук в рамках магістерської програми з урахуванням спеціалізації викладачів кафедри, які здійснюють наукове керівництво кваліфікаційними (магістерськими) роботами з відповідної тематики.

Темою кваліфікаційної (магістерської) роботи є конкретна наукова проблема, обґрунтованість вибору якої та її актуальність мають бути сформульовані в самій роботі. Тема повинна відповідати сучасному стану розвитку природничих наук та методики її викладання, мати теоретичне й прикладне значення.

Перелік тем кваліфікаційних (магістерських) робіт схвалюється рішенням випускової кафедри та підлягає систематичному оновленню і перегляду з урахуванням змін у законодавстві України.

Обираючи тему, слід урахувати її важливість для відповідної галузі, можливість підбору матеріалів виробничої та асистентської практики, наявність літературних джерел, нормативно-правової бази, проведення спостережень, використання особистих напрацювань тощо.

Магістрант обирає тему кваліфікаційної (магістерської) роботи з переліку, схваленого випусковою кафедрою, або ж формулює її самостійно, обґрунтувавши доцільність свого вибору в заяві. Заява подається на випускову кафедру та реєструється. Вибір індивідуальної теми узгоджується з випусковою кафедрою (завідувачем кафедри). Тема, вибрана магістрантом, має бути актуальною, перспективною в науковому сенсі та відповідати спеціальності 014 Середня освіта (Природничі науки). Неподання магістрантом у встановлені кафедрою строки заяви про вибір теми може бути підставою для недопуску магістранта до виконання та захисту кваліфікаційної (магістерської) роботи в передбачені для даної форми навчання строки, що має наслідком відрахування магістранта з університету.

Конкретні теми кваліфікаційних (магістерських) робіт магістрантів схвалюються кафедрою, затверджуються наказом ректора університету і не можуть довільно змінюватися. Якщо надалі виявиться, що тема, за якою працював магістрант, повністю або частково не збігається з темою, затвердженою наказом ректора для цього магістранта, така робота не буде допущена до захисту.

Відповідальність за відповідність теми кваліфікаційної (магістерської) роботи темі, затвердженій наказом ректора, **несе** магістрант.

1.3. Обов'язки наукового керівника

Науковими керівниками кваліфікаційних (магістерських) робіт призначаються досвідчені науково-педагогічні працівники кафедри із числа професорів, доцентів (як виняток, викладачів без вченого звання, але з науковим ступенем доктора філософії (кандидата наук), які спеціалізуються на спорідненій з темою роботи проблематиці. Науковий керівник призначається за пропозицією кафедри для кожного магістранта індивідуально наказом ректора університету одночасно із затвердженням тем кваліфікаційних (магістерських) робіт.

Науковий керівник допомагає магістранту у формуванні структури (складанні плану) кваліфікаційної (магістерської) роботи, видає магістранту індивідуальне завдання на її виконання, сприяє у доборі наукового та практичного матеріалу, надає систематичні консультації щодо змісту та оформлення роботи, контролює науковий рівень роботи, додержання регламенту її підготовки, дає рекомендації щодо її вдосконалення, готує відгук про роботу і загальний висновок щодо можливості допуску кваліфікаційної (магістерської) роботи до захисту в екзаменаційній комісії.

Основні обов'язки наукового керівника:

- надання консультаційної допомоги на етапі обрання теми і визначення структури кваліфікаційної (магістерської) роботи;
- своєчасне видання магістранту індивідуального завдання на виконання кваліфікаційної роботи;
- погодження графіка виконання роботи та контроль за його дотриманням з боку магістранта;
- надання систематичних консультацій з питань порядку та послідовності виконання кваліфікаційної магістерської роботи;
- надання допомоги магістранту у визначенні переліку питань і практичних матеріалів, які належить вивчити й зібрати для виконання роботи, а також у доборі нормативно-правових і наукових джерел, інших матеріалів, які доцільно використовувати при виконанні кваліфікаційної (магістерської) роботи;
- надання консультацій за змістом кваліфікаційної магістерської роботи;
- перевірка проміжних етапів виконання магістрантом окремих розділів і всієї роботи та надання допомоги в її науковому редагуванні;
- перевірка завершеної праці та вирішення питання про допуск її до розгляду в комісії з попереднього захисту кваліфікаційних (магістерських) робіт;
- складання відгуку на кваліфікаційну (магістерську) роботу магістранта після проходження ним попереднього захисту;
- надання консультацій щодо підготовки виступу для презентації на захисті кваліфікаційної (магістерської) роботи в екзаменаційній комісії;

- перевірка відповідності електронної версії кваліфікаційної (магістерської) роботи рукопису (під час передачі її на кафедру);
- інформування керівництва кафедри про хід виконання магістрантом кваліфікаційної (магістерської) роботи і випадків недодержання графіка підготовки окремих розділів і роботи в цілому;

Науковий керівник має право:

- брати участь у роботі комісії з попереднього захисту;
- ознайомитись з рецензією на кваліфікаційну роботу магістранта до її захисту;
- брати участь у відкритому засіданні екзаменаційної комісії під час захисту магістрантами кваліфікаційних магістерських робіт, наукове керівництво якими він здійснював.
- не пізніше, ніж за чотири місяці до захисту, за письмовою заявою відмовитись від керівництва магістерською роботою магістранта, який без поважних причин не виконує затвердженого графіку або наполягає на ідеях, які розходяться з науковими переконаннями керівника; остаточне рішення з цього приводу приймає кафедра.

Якщо протягом певного строку магістрант не з'являється на індивідуальні консультації до наукового керівника (що проводяться за графіком, затвердженим індивідуальним планом), не спілкується з ним за допомогою доступних засобів зв'язку та не подає на розгляд наукового керівника підготовлені ним структурні частини кваліфікаційної (магістерської) роботи, відповідно до погодженого керівником графіка роботи, науковий керівник зобов'язаний довести цю інформацію до відома завідувача кафедри та декана факультету службовою запискою.

У випадку, коли захист магістерської роботи визнається незадовільним і екзаменаційна комісія дає згоду на повторний захист роботи за цією ж темою, науковий керівник надає магістранту необхідну допомогу з доопрацювання роботи.

1.4. Права та обов'язки магістранта

Магістрант має право:

- обирати наукового керівника;
- ставити питання перед кафедрою про зміну наукового керівника, якщо для цього є вагомі підстави;
- пропонувати власну тему кваліфікаційної (магістерської) роботи з обґрунтуванням її актуальності;
- мати повний доступ до всіх джерельних ресурсів РДГУ, наукової бібліотеки;
- вимагати від наукового керівника допомоги в підготовці магістерської роботи.

Магістрант зобов'язаний:

- чітко дотримуватися графіку виконання кваліфікаційної (магістерської) роботи, а у випадках відставання від графіку – дати пояснення науковому керівникові або завідувачеві кафедри;
- подавати відповідно до графіку на перегляд науковому керівникові кваліфікаційну (магістерську) роботу частинами та в завершеному вигляді;
- оформити кваліфікаційну (магістерську роботу) відповідно до вимог методичних вказівок;

– дотримуватися вимог нормативних документів про академічну доброчесність;

– аргументовано й тактовно реагувати на зауваження наукового керівника та рецензента, відповідати на запитання членів екзаменаційної комісії та присутніх на публічному захисті кваліфікаційної (магістерської) роботи.

1.5. Порядок складання і затвердження плану

Після затвердження теми в установлені кафедрою строки, магістрант має погодити з науковим керівником план кваліфікаційної (магістерської) роботи та скласти разом з ним індивідуальне завдання на її виконання.

Магістрант зобов'язаний першим ініціювати зустріч з науковим керівником та узгодити з ним індивідуальний графік подальшої роботи. За загальним правилом магістрант подає на розгляд наукового керівника проект плану кваліфікаційної (магістерської) роботи протягом п'яти робочих днів з дня затвердження її теми. Науковий керівник розглядає і погоджує його, у разі потреби коригує, а також надає магістранту перші консультації щодо процедури проведення наукового дослідження, методології його виконання, правил оформлення результатів тощо. Після погодження з науковим керівником плану кваліфікаційної (магістерської) роботи магістрант заповнює першу сторінку бланка індивідуального завдання. Другу сторінку індивідуального завдання заповнює науковий керівник. Індивідуальне завдання скріплюється підписами наукового керівника і

магістранта та передається на випускову кафедру для затвердження завідувачем кафедри. Оригінал затвердженого індивідуального завдання залишається у магістранта, а його копію магістрант обов'язково здає на випускову кафедру. Порушення термінів погодження з керівником плану кваліфікаційної (магістерської) роботи та індивідуального завдання може бути підставою для відсторонення від виконання та захисту кваліфікаційної (магістерської) роботи відповідно і відрахування магістранта з університету.

1.6. Найтипівіші помилки магістрантів при виконанні роботи

Не слід розпочинати роботу без чіткого усвідомлення мети і завдань дослідження, визначеної структури (плану) роботи. Магістранту необхідно розуміти, що у процесі роботи план може несуттєво коригуватися з урахуванням освоєних джерел, змін у сприйнятті автором предмета дослідження тощо. Однак проведення дослідження без усвідомлення предмета дослідження, як правило, призводить до істотних помилок у роботі.

Кваліфікаційна (магістерська) робота не повинна мати реферативний характер і містити лише впорядковані погляди інших дослідників та положення літературних джерел. Автор повинен намагатися подавати власне бачення того чи іншого питання (проблеми), висловлювати своє ставлення до проблеми, що аналізується, формувати та аргументувати власну позицію.

Одним із поширених недоліків кваліфікаційних (магістерських) робіт є відсутність аналізу проблеми в вітчизняних і зарубіжних літературних джерелах. Необхідно усвідомлювати, що кваліфікаційна

(магістерська) робота не може базуватись виключно на теоретичних положеннях, а повинна мати і прикладний характер.

Поширеною є проблема істотних відступів від предмета дослідження. Працюючи над роботою, слід постійно звертатись до формулювання теми роботи і назви розділу, над яким іде робота. Це дозволить вчасно помітити зайве захоплення аналізом другорядних аспектів, відхилення від предмета дослідження і залишення поза увагою важливих складових обраної теми.

Положення роботи мають викладатися в науковому стилі. Слід уникати мовних конструкцій, притаманних публіцистичному стилю, наприклад: «Дозвольте розпочати свою розповідь про...», «Я думаю, що треба згадати ті далекі часи, коли наші пращури формували...», «...звичайним людям хочеться жити – їсти, пити, усміхатись, а їх насильно утримують у камерах і обмежують в правах...» і тому подібне. Слід уникати категоричності, висловлювання свого ставлення до позицій інших науковців, різноманітних подій та обставин, як-от: «незрозуміло, як можна писати такі безглузді речі, як це робить...», «абсолютно неправий з приводу...», «дане дослідження – це просто жах!...» і ін. Більш прийнятними в наукових працях будуть формулювання: «недостатньо аргументованим, на наш погляд, є твердження про те, що...», «спірною видається думка ...», «дане дослідження має низку істотних недоліків, які не дозволяють сформулювати позитивний висновок щодо нього...».

Недоліком є також відірваність загальних висновків від змісту самої роботи, коли висновки логічно не випливають з висвітленого в роботі матеріалу. Магістранту слід пам'ятати, що загальні висновки

мають формулюватись на основі проміжних висновків, що були одержані в різних розділах роботи, і бути їх фактичною систематизацією.

Дуже поширеними є помилки чи некоректності в оформленні списку використаних джерел. Варто пам'ятати, що при внесенні до списку використаних джерел певного кодексу, закону, іншого нормативно-правового акта недостатньо лише навести його назву, слід обов'язково зазначити офіційне джерело, в якому даний документ було опубліковано.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Вимоги до змісту та обсягу роботи

За змістом кваліфікаційна (магістерська) робота не може бути переказом нормативного матеріалу, чи коментарем до нього, й повинна обов'язково містити авторський науковий аналіз предмета дослідження, відображати погляди автора на проблемні питання. У роботі мають оптимально поєднуватися дослідження здобутків теорії та фактичних матеріалів; аналіз літературних джерел та конкретних прикладів.

Обов'язковою вимогою до кваліфікаційної (магістерської) роботи є практична спрямованість її результатів: теоретичні положення кваліфікаційної роботи мають бути пов'язані з реальними практичними завданнями і проблемами, що потребують розв'язання у освітній та прикладній природоохоронній сфері.

Самостійність наукового дослідження є надзвичайно важливою вимогою. Кваліфікаційна (магістерська) робота виконується

магістрантом самостійно під керівництвом наукового керівника. У роботі слід обов'язково зазначати джерела походження використаної інформації. Використання будь-якого запозиченого матеріалу без посилання на автора та джерело є неприпустимим і може бути підставою для недопуску до захисту або мати наслідок відсторонення від захисту та зняття кваліфікаційної (магістерської) роботи з розгляду під час її захисту в екзаменаційній комісії.

Загалом зміст кваліфікаційної (магістерської) роботи повинен відповідати таким вимогам:

- висвітлювати класичні та сучасні досягнення в освітній та прикладній природничих сферах;
 - містити аналіз літературних джерел, наукових концепцій, теорій тощо, узагальнення та аналіз практичних досягнень;
 - містити дані, здобуті магістрантом у процесі наукового дослідження із застосуванням різних методів наукового пізнання, а також узагальнення та обґрунтування висновків;
 - містити конкретні пропозиції щодо вдосконалення досліджуваної проблеми.

Рекомендований обсяг кваліфікаційної (магістерської) роботи – 65-80 сторінок; у будь-якому разі за обсягом робота не повинна перевищувати 90 сторінок друкованого тексту. До загального обсягу роботи не входять додатки, список використаних літературних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Але всі сторінки зазначених елементів підлягають нумерації на загальних засадах.

2.2. Структурні елементи кваліфікаційної роботи

Структура кваліфікаційної (магістерської) роботи має обов'язково включати: вступ, три розділи (кожен з яких включає кілька підрозділів), висновки, список використаних літературних джерел. До кваліфікаційної (магістерської) роботи можуть додаватися додатки.

Кваліфікаційна (магістерська) робота складається з таких основних елементів:

- 1) титульний аркуш;
- 2) реферат;
- 3) зміст;
- 4) перелік умовних позначень (при необхідності);
- 5) вступ;
- 6) 3 розділи основної частини;
- 7) загальні висновки;
- 8) список використаних літературних джерел;
- 9) додатки (при необхідності).

Титульний аркуш кваліфікаційної (магістерської) роботи друкується українською мовою і містить:

- найменування міністерства, вищого навчального закладу, факультету та кафедри, де виконане дослідження;
- прізвище, ім'я, по батькові автора;
- назву роботи;
- шифр і найменування напряму підготовки або спеціальності;
- прізвище та ініціали наукового керівника, його посаду,

науковий ступінь, вчене звання;

- місто і рік.

Реферат (обсягом 1-2сторінки) у змістовому плані повинний стисло відображати основні результати дослідження та структуру кваліфікаційної (магістерської) роботи.

У викладі основних результатів магістрант дає чітку характеристику дослідження, стисло і логічно викладає сутність своїх наукових пошуків, тобто вказує, що було проаналізовано, зроблено, встановлено, які висновки зроблено. Ця частина покликана в мінімальному обсязі дати максимальну інформацію про кваліфікаційну (магістерську) роботу.

В частині, що стосується опису структури кваліфікаційної (магістерської) роботи, констатується наявність вступу, вказується кількість розділів основної частини із зазначенням їхньої назви та загальних висновків. Тут також зазначається наявність списку використаних джерел із вказівкою на кількість позицій та додатків.

Після реферату наводять ключові слова. Ключовим словом називається слово або стійке словосполучення із тексту реферату, яке з точки зору інформаційного пошуку несе смислове навантаження. Сукупність ключових слів повинна відображати основний зміст наукової праці. Загальна кількість ключових слів не повинна бути меншою трьох і більшою десяти.

Зміст (план) кваліфікаційної (магістерської) роботи подають на початку роботи після титульного аркуша та реферату і не має перевищувати за обсягом 1-2 стандартні сторінки. Він містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів,

підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовки), назви структурних частин у змісті роботи мають бути тотожними до тих, що наведені в тексті роботи. Назви розділів і підрозділів мають бути лаконічними й зрозумілими, грамотно та теоретично правильно сформульованими, відображати зміст теми, але не повторювати її назву, відповідати предмету дослідження та змісту роботи.

У вступі обґрунтовується вибір теми дослідження, її актуальність і ступінь дослідженості на поточний момент, розкривається її значення та важливість для практичної діяльності; визначаються мета дослідження, основні завдання, які ставить перед собою автор кваліфікаційної (магістерської) роботи, об'єкт та предмет дослідження, методи дослідження, практичне значення роботи та описується **структура** кваліфікаційної (магістерської) роботи. Орієнтований об'єм вступу – 3-4 сторінки.

У вступі матеріал рекомендують подавати у такій послідовності:

- ступінь дослідження проблеми та актуальність теми;
- короткий огляд літератури з теми дослідження; ;
- мета і завдання дослідження;
- об'єкт дослідження;
- предмет дослідження;
- методи дослідження;
- наукова новизна отриманих результатів;
- практичне значення отриманих результатів;
- апробація результатів дослідження: вказується, на яких наукових конференціях оприлюднені результати досліджень, що включені до кваліфікаційної (магістерської) роботи.

- публікації (при наявності);
- опис структури роботи.

Вступ закінчується описом структури роботи, де наводиться перелік та назви її структурних елементів.

Основна частина кваліфікаційної (магістерської) роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Основна частина містить три розділи: перший розділ присвячений теоретичній базі дослідження, другий окремий розділ, який присвячується методологічній основі та методам дослідження, третій розділ містить опис практичних результатів дослідження. Зміст основної частини повинен підпорядковуватись одній провідній ідеї та відповідати меті кваліфікаційної (магістерської) роботи.

У розділах **основної частини** подають:

- огляд літератури за темою і вибір напрямів досліджень;
- виклад основних методів та методик досліджень;
- експериментальну частину досліджень;
- відомості про проведені теоретичні і (або) експериментальні дослідження;
- аналіз та узагальнення результатів досліджень.

Перший розділ (за обсягом рекомендується 20-25 сторінок) структурно може складатися з 2-3 і більше підрозділів. Як правило, перший розділ присвячений більш загальним питанням, містить огляд наукової літератури, тобто встановлює зв'язок роботи магістранта з попередніми дослідженнями.

Метою цієї частини роботи є встановлення місця досліджуваної проблеми в сучасній освітянській та прикладній природничій науці,

порівняння власних результатів з даними інших дослідників, аналіз різних точок зору та формулювання власної. Стислий огляд літератури за темою дослідження подається у вступі. В основній частині дослідження він має більш деталізований характер. Тут магістрант детально окреслює основні етапи розвитку наукової думки за своєю проблемою. Подаючи критичний аналіз наявних робіт учених, необхідно назвати ті питання, що залишились невирішеними і, отже, визначити своє місце у розв'язанні проблеми. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно необхідності проведення досліджень у певній галузі, тобто обґрунтувати його актуальність.

У другому розділі (за обсягом рекомендується 10-15 сторінок), який також має складатися з кількох підрозділів, необхідно навести докладну характеристику об'єкта і предмета дослідження, ґрунтовний аналіз конкретних питань, які розкривають його сутність, описати методики досліджень тощо.

В ньому аналізуються основні проблеми за предметом дослідження, їх постановка в науці, на практиці, розглядаються методики, спрямовані на вирішення існуючих проблем, пропозиції з вирішення проблеми, які вже висловлені в науці, пропонуються авторські шляхи їх вирішення.

Третій розділ (за обсягом рекомендується 30-35 сторінок), який також повинен включати 2-3 і більше підрозділів, має бути безпосередньо пов'язаний з попереднім розділом. У ньому досліджуються питання, які доповнюють розглянуті в основному розділі, висвітлюються спеціальні питання, з вичерпною повнотою викладаються результати власних досліджень з висвітленням того

нового, що він вносить у розробку проблеми. Магістрант (здобувач вищої освіти) повинен давати оцінку повноти вирішення поставлених завдань, оцінку достовірності отриманих результатів (характеристик, параметрів), їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних праць, обґрунтування потреби додаткових досліджень.

У цій частині роботи також формулюються пропозиції автора щодо способів розв'язання конкретної проблеми, удосконалення методики або способу дослідження на основі результатів проведеного дослідження та його аналізу.

Кожна частина кваліфікаційної (магістерської) роботи повинна бути завершеною, аргументованою, її слід підсумовувати стислим викладом результатів дослідження та короткими висновками, котрі мають бути чіткими, логічними та обґрунтованими. Але висновки в розділах не виокремлюються у самостійні частини кваліфікаційної (магістерської) роботи.

Заключним етапом наукового дослідження є загальні висновки, у яких відображається те суттєве і, за можливістю, нове, що складає наукові і практичні результати проведеної роботи. Висновки повинні перегукватися і повністю відповідати основним елементам вступу. Висновки розпочинають із короткої оцінки стану досліджуваного питання. Далі послідовно, логічно викладають, синтезують та узагальнюють одержані результати власного дослідження. Роблячи підсумок проведеного дослідження, необхідно показати, як матеріал основної частини та результати співвідносяться із метою та завданнями, сформульованими у вступі, наголошуючи на тому новому, що досягнуто автором.

Ця частина кваліфікаційної (магістерської) роботи не має містити постановки питань або аналізу проблем, тут слід обґрунтувати достовірність результатів та викласти рекомендації щодо їх використання. У даному структурному елементі дослідження відображається ступінь досягнення поставленої мети роботи через систематизацію основних результатів роботи.

Завдання магістранта при підготовці висновків – у стислому вигляді віддзеркалити сутність і значення власних досліджень, дати їм оцінку з урахуванням сучасних тенденцій і підходів до вирішення поставленої проблеми, показати наукову та практичну цінність кваліфікаційної роботи.

Кваліфікаційна (магістерська) робота має бути виконана літературною українською мовою, викладена у науковому стилі з використанням установлених термінів. Матеріал має викладатись у логічній послідовності; думки і пропозиції слід формулювати чітко і зрозуміло. Проблему треба розглядати з теоретичних позицій, разом з тим слід уникати надмірної описовості, перевантаження змісту зайвою інформацією, не пов'язаною з темою дослідження, необґрунтованих тверджень і висловів, не допускати повторів думок. Висновки і пропозиції мають бути конкретними, аргументованими і базуватися на аналізі досліджень та наукових джерел.

Завершуючи кваліфікаційну (магістерську) роботу, магістрант зобов'язаний уважно перечитати її, звернувши особливу увагу на взаємозв'язок між її складовими частинами, стилістичну, літературну, наукову редакцію, повтори, помилки тощо та в разі потреби внести відповідні виправлення та корективи.

Загалом кваліфікаційна (магістерська) робота має бути завершеною самостійною авторською науковою працею та за своїм змістом і одержаними результатами відповідати спеціальності.

2.3. Правила оформлення роботи

Текст кваліфікаційної (магістерської) роботи має бути надрукований комп'ютерним способом на одному боці стандартного аркуша білого паперу формату А-4. Сторінки обмежуються полями: ліве – 30 мм, праве – 15 мм, верхнє та нижнє – 20 мм. Відстань між заголовком і текстом передбачається в межах 15-20 мм. Шрифт, що використовується – Times New Roman, розмір кегля – 14, з інтервалом 1,5.

Перша сторінка кожного розділу починається заголовком, що складається з його номера та назви. Номери розділів позначаються однією арабською цифрою (1, 2, 3), а підрозділів – двома, розділеними крапкою; перша з цифр позначає номер розділу, а друга – номер підрозділу (1.1 – перший підрозділ першого розділу; 1.2; 2.1 і т. д.).

Заголовки основних структурних частин роботи: «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ 1...», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» – друкують великими літерами, напівжирним шрифтом, симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують малими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу.

Усі заголовки структурних частин кваліфікаційної (магістерської) роботи формулюються лаконічно. Заголовок структурної частини роботи має складатися з одного речення із

завершеною думкою і розкривати зміст відповідної структурної частини роботи. У заголовках не дозволяється робити переноси слів. Відстань між заголовком та текстом має бути 1 інтервал. У кінці заголовків крапок не ставлять. Кожний розділ роботи треба починати з нової сторінки.

Посилання на джерела можуть подаватися у вигляді посилань на поданий у кінці роботи список використаних джерел: у квадратних дужках вказується номер джерела за списком та номери сторінок у ньому, на яких викладено відповідні дані (думки тощо). Посилання в квадратних дужках проставляється безпосередньо за текстом, якого воно стосується. Список використаних джерел формується у вигляді єдиного переліку з наскрізною нумерацією в алфавітному порядку за назвами джерел, авторами праць тощо.

2.4. Загальний порядок виконання роботи

Магістрант здійснює підготовку і написання кваліфікаційної (магістерської) роботи під керівництвом викладача кафедри – наукового керівника і зобов'язаний подавати йому роботу для перевірки частинами в установлені терміни відповідно до індивідуального календарного графіка. Грубе порушення магістрантом узгодженого календарного графіка написання кваліфікаційної (магістерської) роботи, несвоєчасне завершення окремих розділів та роботи в цілому може бути підставою для недопуску роботи до захисту в передбачені для даної форми навчання строки та відрахування магістранта з університету.

Науковий керівник кваліфікаційної (магістерської) роботи згідно з погодженим графіком проводить індивідуально-консультативну роботу із магістрантом, перевіряє виконані частини роботи та надає відповідні рекомендації.

Після усунення всіх зауважень наукового керівника магістрант завершує оформлення роботи і подає її керівнику для підсумкової перевірки на наявність текстових запозичень. За умови, що робота належно виконана, науковий керівник допускає її до попереднього захисту.

2.4.1. Підготовка до попереднього захисту та захист роботи

Наступним етапом є попередній захист кваліфікаційної (магістерської) роботи у спеціально створеній випусковою кафедрою екзаменаційній комісії. Попередній захист проводиться не пізніше, ніж за 4 тижні до захисту кваліфікаційної (магістерської) роботи відповідно до графіка, який доводиться до відома магістрантів через відповідні оголошення на інформаційних стендах випускової кафедри.

Магістрант подає на попередній захист роботу у завершеному, але не зшитому вигляді. Комісія оцінює роботу за зовнішніми ознаками, встановлює відповідність змісту (структури) роботи її темі, відповідність встановленим вимогам щодо оформлення тексту роботи та списку джерел, коректність оформлення посилань на літературні джерела. У разі виявлення несуттєвих недоліків комісія надає рекомендації для їх виправлення.

Після завершення роботи комісії з попереднього захисту її звіт заслуховується на засіданні кафедри. У звіті комісія надає оцінку ступеня готовності кваліфікаційних (магістерських) робіт магістрантів до захисту; визначає перелік осіб, успішне завершення робіт яких перебуває під загрозою; звітує про виявлені типові проблеми у ході підготовки кваліфікаційних (магістерських) робіт та аналізує причини, що призвели до їх появи; формулює пропозиції щодо вжиття заходів для успішного завершення кваліфікаційних (магістерських) робіт та їх захисту.

У разі невідповідності роботи встановленим вимогам, наявності істотних недоліків комісія складає та подає на випускову кафедру відповідний висновок про характер недоліків та не рекомендує кафедрі допускати таку роботу до захисту в екзаменаційній комісії.

Завершена кваліфікаційна (магістерська) робота, яка повністю відповідає встановленим вимогам, зшивається в тверду обкладинку, після чого передається магістрантом науковому керівникові для складання письмового відгуку. Відгук має бути складений науковим керівником у 3-денний термін з моменту передання роботи магістрантом.

У відгуку наукового керівника наводиться коротка характеристика виконаної кваліфікаційної (магістерської) роботи, відповідність змісту роботи затвердженому індивідуальному завданню, оцінка грамотності тексту роботи; відзначаються особисті якості магістранта (самостійність у роботі, творчий підхід до вирішення поставлених завдань тощо), характеризується вміння самостійно працювати з літературними джерелами, ставлення магістранта до роботи, загальний

рівень його ерудованості та професійної підготовки, а також надається загальна оцінка діяльності магістранта у процесі виконання кваліфікаційної (магістерської) роботи.

Кваліфікаційна (магістерська робота) допускається до захисту перед екзаменаційною комісією у випадку додержання основних вимог до оформлення, наявності відгуку наукового керівника та зовнішньої рецензії.

Зовнішніх рецензентів призначає кафедра. Зовнішніми рецензентами можуть бути викладачі з науковими ступенями та науковими званнями інших вищих навчальних закладів III—IV рівня акредитації, які викладають навчальні дисципліни, в котрих вивчаються теми з розгляду питань, що досліджуються в кваліфікаційних (магістерських) роботах. Обсяг рецензії: від половини до двох третин сторінки, не більше однієї сторінки. Орієнтовна форма оцінки кваліфікаційної (магістерської) роботи зовнішнім рецензентом наведена у додатку 3.

Оскільки на зовнішнє рецензування подається зброшурована робота, то для відгуку наукового керівника та зовнішньої рецензії після титульного аркуша, індивідуального завдання на кваліфікаційну (магістерську) роботу та реферату вкладається два пусті файли. Саме у ці файли вкладаються відгук та рецензія в уже зброшуровану роботу.

Допуск до захисту здійснює кафедра за поданням наукового керівника. Кафедра може, прийнявши до уваги негативну зовнішню рецензію, допустити кваліфікаційну (магістерську) роботу до захисту у випадку, коли магістрант не згоден з негативною рецензією та бажає

захистити результати свого дослідження як позитивні перед екзаменаційною комісією.

Розгляд кваліфікаційних (магістерських) робіт на кафедрі є офіційним підбиттям підсумків організації освітнього процесу на завершальному етапі підготовки фахівців. Він передбачає оцінку всіх складових роботи магістрантів та діяльності кафедри. На цій основі вносяться пропозиції до рішення кафедри про допуск або недопуск магістрантів до захисту.

Порядок розгляду передбачає надання інформації науковими керівниками кваліфікаційних (магістерських) робіт про проведену роботу та офіційне ставлення до неї, відображене у відгуку. У разі потреби комісія кафедри може заслухати окремих магістрантів, кваліфікаційні (магістерські) роботи яких не відповідають установленим вимогам, щодо термінів та повноти виконання індивідуального завдання. При розгляді кваліфікаційної (магістерської) роботи на засіданні кафедри, як правило, враховуються висновки комісії, що проводила попередній захист.

На підставі рішення завідувач кафедри підписує рекомендацію про допуск кваліфікаційної (магістерської роботи) до захисту. Кваліфікаційна (магістерська) робота, підписана на титульному аркуші автором та науковим керівником, із письмовим відгуком наукового керівника та рецензією зовнішнього рецензента подається на кафедру для реєстрації до встановленої регламентом дати захисту.

Після реєстрації кваліфікаційної роботи магістрант має підготувати:

- доповідь для публічного захисту;
- презентацію;

- роздатковий матеріал (при необхідності).

2.5. Критерії оцінювання магістерської роботи

Підсумки прилюдного захисту кваліфікаційних (магістерських) робіт магістрантів визначаються членами екзаменаційної комісії по закінченню захисту на закритому засіданні. При виставленні оцінки кваліфікаційної роботи приймаються до уваги:

- зміст дослідження;
- оформлення кваліфікаційної роботи;
- доповідь та презентація;
- відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії і присутніх;
- відповіді на зауваження рецензента;
- відгук наукового керівника.

Оцінка кваліфікаційної (магістерської) роботи здійснюється за 100-бальною шкалою, яка складається з двох частин:

- виконання роботи (до 70 балів);
- захисту (до 30 балів).

Критерії оцінювання кваліфікаційних робіт

Кількість балів	Зміст критеріїв оцінювання
Відмінно (90-100)	Здобувач вищої освіти глибоко і повно розкрив зміст досліджуваної проблеми; всебічно проаналізував теоретичні джерела; визначив доцільну методика наукового дослідження; грамотно, послідовно, логічно, докладно виклав зміст роботи, зробив аргументовані висновки; продемонстрував високий рівень культури наукового дослідження та культури письмового мовлення. Під час захисту продемонстрував

	глибоке і всебічне знання досліджуваної проблеми та володіння культурою усного мовлення.
Дуже добре (82-89)	Здобувач вищої освіти повністю розкрив зміст досліджуваної проблеми; проаналізував теоретичні джерела; визначив доцільну методику наукового дослідження; грамотно, послідовно, логічно, докладно виклав зміст роботи, зробив аргументовані висновки; продемонстрував високий рівень культури наукового дослідження та культури письмового мовлення. Допустив 2-3 незначні неточності під час викладу основних положень або висновків. Під час захисту продемонстрував глибоке знання досліджуваної проблеми та володіння культурою усного мовлення. Допустив 2-3 незначні неточності у ході презентації дослідження.
Добре (74-81)	Студент достатньо повно розкрив зміст досліджуваної проблеми; проаналізував теоретичні джерела; визначив доцільну методику наукового дослідження; грамотно, послідовно, логічно виклав зміст роботи, зробив переважно аргументовані висновки; продемонстрував досить високий рівень культури наукового дослідження та культури письмового мовлення. Допустив 3-4 неточності під час викладу основних положень або висновків. Під час захисту продемонстрував достатньо повне знання досліджуваної проблеми та володіння культурою усного мовлення. Допустив 3-4 неточності у ході презентації дослідження.
Задовільно (60-73)	Студент недостатньо повно розкрив зміст досліджуваної проблеми; проаналізував незначну кількість теоретичних джерел; визначив недостатньо доцільну методику наукового дослідження; виклав зміст роботи з порушення логіки, граматичних та стилістичних норм; зробив поверхневі висновки; продемонстрував переважно достатній рівень культури наукового дослідження та культури письмового мовлення. Допустив значні неточності під час викладу основних положень або висновків. Під час захисту продемонстрував поверхневе знання досліджуваної проблеми та переважно достатнє володіння культурою усного мовлення. Допустив значні неточності у ході презентації дослідження.

<p>Незадовільно (0-59)</p>	<p>Студент не розкрив зміст досліджуваної проблеми; проаналізував незначну кількість теоретичних джерел; визначив недоцільну методику наукового дослідження; виклав зміст роботи зі значними порушення логіки, граматичних та стилістичних норм; зробив поверхневі висновки; продемонстрував переважно недостатній рівень культури наукового дослідження та культури письмового мовлення. Допустив суттєві неточності під час викладу основних положень або висновків. Під час захисту продемонстрував недостатнє знання досліджуваної проблеми та переважно недостатній володіння культурою усного мовлення. Допустив суттєві неточності у ході презентації дослідження.</p>
--------------------------------	---

Кваліфікаційну роботи виконав (ла)

Прізвище, ім'я, по батькові

підпис

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра природничих наук з методиками навчання

Кваліфікаційна робота
за освітнім ступенем – «магістр»
на тему:

(НАЗВА РОБОТИ)

Виконав (ла):

Магістрант (ка) 2 курсу
групи
спеціальності 014 «Середня
освіта» (Природничі науки)
прізвище, ініціали

Науковий керівник:

вчене звання, посада
прізвище, ініціали

Рівне - 2021

Реферат

«Реферат» призначено для ознайомлення з кваліфікаційною (магістерською) роботою. Він має бути стислим, інформативним і містити інформацію, що дозволяє розкрити сутність дослідження.

Приклад: Кваліфікаційна (магістерська) робота «назва роботи» представлена на 76 сторінках. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку літературних джерел. Для написання кваліфікаційної роботи використано 69 літературних джерел. В роботі наведено 9 таблиць і 11 рисунків. (тобто: обсяг і структура роботи).

Кваліфікаційна робота присвячена

В кваліфікаційній роботі розглянуті питання

Наведено характеристику

Проаналізовано

Визначений і т.д.

Коротко охарактеризувати кожний розділ (2-5 речень)

В першому розділі дана характеристика

Вивчення літературних джерел свідчить.....

В другому розділі визначено та охарактеризовано

В третьому розділі проведена оцінка

В процесі проведеної роботи було встановлено

Загальний обсяг реферата 1-2 сторінки.

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну (магістерську) роботу представлену на захист

з _____

(назва галузі знань, спеціальності)

№ з/п	Характеристики та критерії оцінки рукопису кваліфікаційної (магістерської) роботи	Рейтингова оцінка, бали	Бали
1	Актуальність проблеми	0 - 10	10
2	Новизна та оригінальність ідей	0 - 10	10
3	Використані методи дослідження	0 - 5	5
4	Наукові результати	0 - 25	25
5	Практична направленість результатів (документальне підтвердження впровадження результатів роботи)	0 - 20	20
6	Рівень використання наукової літератури та інших джерел інформації	0 - 5	5
7	Ступінь самостійності роботи	0 - 10	10
8	Якість оформлення	0 - 5	5
9	Наукові публікації	5 за 1 публікацію	10
Сума балів			100

Загальний висновок

(рекомендується, не рекомендується для захисту)

Рецензент _____ (підпис)

(П.І.Б., місце роботи, посада, науковий ступінь)_____
_____ 202_ року

Навчальне видання

Методичні рекомендації

щодо написання, оформлення
і захисту кваліфікаційних робіт для здобувачів
II (магістерського) рівня вищої освіти

Укладач В.Й.Мельник

Відповідальний за випуск: Грицай Н. Б.

Компютерна верстка: В.Й.Мельник

Підп. до др. 24.02.2021. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.

Друк цифровий. Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 1,5. Тираж 50 прим.

Друк: VPM-ПОЛІГРАФ

вул. Буковинська, 3; м. Рівне, 35304;

тел. 0-362-64-21-34; 0-98-327-24-00

642134@ukr.net